

Скалевська Г. О.,
КНУ імені Тараса Шевченка

ФРАГМЕНТАРНА ПОЕТИКА ГЕРІ СНАЙДЕРА КРІЗЬ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Стаття присвячується дослідженню труднощів, що виникають в процесі перекладу творів американського поета Гері Снайдера українською мовою. Головну увагу приділено з'ясуванню рівня впливу, який має на переклад фрагментарність та структурно-семантична незавершеність поетичних рядків оригіналу, пов'язана з особливим філософським баченням життя самого Гері Снайдера.

Ключові слова: експериментальна поезія, школа поетів Сан-Франциско, еліптичні конструкції, структурно-семантична незавершеність.

Статья посвящается исследованию трудностей, которые возникают в процессе перевода произведений американского поэта Гери Снайдера на украинский язык. Основное внимание уделяется определению уровня влияния, которое оказывает на перевод фрагментарность и структурно-семантическая незавершенность поэтических строк оригинала, связанная с особым философским видением мира самого Гери Снайдера.

Ключевые слова: экспериментальная поэзия, школа поэтов Сан-Франциско, эллиптические конструкции, структурно-семантическая незавершенность.

The article deals with the main difficulties arising in the process of translation of the poetic works written by Gary Snyder into the Ukrainian language. The main attention is being paid to the defining of the level of influence being made on the translation by the structural and semantic incompleteness of the original verse, produced by the special philosophy of life of the poet himself.

Key words: experimental poetry, San-Francisco poets, elliptical sentences, structural and semantic incompleteness.

Деякі поети стверджують, що їх вірші створені, щоб показати світ крізь призму мови. Їх зусилля заслуговують поваги. Існує також вміння бачити світ без усіляких мовних призм і привносити таке бачення в мову.

Гері Снайдер.

“Яким чином поетичне споглядання перетворюється у саму поезію? Як натхненне переживання поєднує слова, передаючи в них себе? Яким чином сприймається слово, якщо в ньому має бути відчутним почуття? Як долається прірва між самим переживанням та відображенням пережитого – у цій самій дзеркальній недостовірності?...” [3]. Ці та багато інших питань постають під час знайомства з неповторним світом поезій видатного американського поета, своєрідного представника бітницького середовища, послідовника філософії і творчості Г. Д. Торо (1776-1869) та щирого поціновувача краси рідної природи – Гері Снайдера. Сповиті духом свободи та невимушеної безпосередності природного буття його твори є дуже цікавими та привабливими для будь-якого творчо налаштованого перекладача, який не боїться труднощів і ладен прийняти виклик навіть від дуже сильного та вправного супротивника. Адже говорячи саме про ці поезії можна з упевненістю зауважити, що в них “... слова зупинилися, а значення пішло далі...” [3]. Подібна властивість Снайдерівських поезій пов'язана, в першу чергу, з тим, яку величезну увагу автор приділяє ритму та простору у своїх творах. В одному зі своїх інтерв'ю він зазначив, що “... ритми моїх поезій співпадають з ритмом фізичної праці, яку я виконую, і ритмом певних відрізків мого життя. Цей ритм і породжує музику в моїй голові, це під його впливом народжуються рядки” [2, с. 669]. І справді, простір між словами, рядками та строфами у віршах Гері Снайдера має дуже велике естетико-прагматичне значення, яке інколи буває дуже непросто повністю передати у перекладі. Подібна увага до простору у поезіях пов'язана з тим, що для Снайдера кожен рядок – то окремий подих вірша, тому, збільшуючи простір між словами, виокремлюючи певні рядки, оформлюючи строфи у різноманітні графічні конфігурації, він досягає ефекту особливої акцентуації певних фрагментів свого повідомлення.

Отже, фрагментарність – ще одна з панівних особливостей Снайдерівських поезій. В першу хвилину знайомства вона дивує, збиває з пантелику і примушує напружувати увагу і здатність до цілісного образного сприйняття. Вона, немов, заплутує сліди, майстерно розкидаючи по рядках смислові фрагменти невловимих образів. Вона, ніби, посміюється над спантеличеним читачем, або перекладачем, і тихенько питає, чи зможе він розгадати правила її гри, зрозуміти мотиви і, в решті решт, відчутти справжнє, живе тріпотіння буття, приховане за низкою чисельних літер та інтервалів. Адже як писав сам поет “... фрагментарний текст лишень виглядає таким, насправді ж, ці фрагменти спонукають читача до встановлення зв'язків на глибшому рівні поєднуваності, якщо, звичайно, свідомість читача здатна це схопити” [2, с. 670].

Свого часу українському перекладові поезій Гері Снайдера значну увагу присвятив відомий вітчизняний письменник, есеїст та перекладач Юрій Андрухович, опублікувавши плоди своїх праць у своєрідній антології американської поезії 50х-60х років під назвою “День Смерті Пані День”. Звичайно, це була антологія не всієї американської поезії 50х-60х років, а лише окремого досить радикального та новаторського її напрямку, який об'єднав представників декількох поетичних шкіл, зокрема поетів школи Сан-Франциско, поетів Чорної Гори, поетів-бітників та поетів Нью-Йоркської школи. Всі вони, в тій чи іншій мірі, прагнули свободи та відкритості у висловлюванні власної поетичної думки, і тим самим створювали нові стилі та канони віршування. Мабуть, саме через цю жагу до новаторських змін та експериментів зі словом та простором у поетичній строфі, всі вони з легкої подачі Кетрін Ван Спанкерен були об'єднані під одним літературним напрямком – “експериментальна поезія”

[5, с. 86], яка була запропонована вищезазначеним науковцем як новий термін на противагу “традиційній поезії” [5, с. 80] у книзі “Нарис Американської Літератури”, що побачила світ у 1994 році. Отже, завдяки вище згаданій збірці перекладів Юрія Андруховича український читач отримав змогу ознайомитися з десятьма вибраними поезіями Гері Снайдера. Слід зазначити, що мова та стиль перекладів даних поезій у виконанні Юрія Андруховича є досить цікавими та оригінальними. Письменник вживає значну кількість колоритних, прагматично забарвлених слів, які скоріше належать до діалектних говірок Західної України, ніж до літературної мови, і влучно передають стиль та манеру висловлюватися простого народу, тим самим наближуючи переклади до оригіналів, в яких також зображується життя у її простій, розлого неприкрашеній сутності. На жаль, нам не вдалося знайти опублікованих інтерв’ю або статей, в яких би сам Андрухович розповідав про те, як йому працювалося з поезіями Гері Снайдера, які труднощі виникали в процесі перекладу, що не викликало складних запитань, а що вимагало тривалого обмірковування та осмислення. Тому, щоб краще зрозуміти специфіку перекладності поезій Гері Снайдера українською мовою, ми вирішили самі перекласти кілька досить цікавих, на наш погляд, віршів і поміркувати над власними спостереженнями та відкриттями.

В процесі перекладацької роботи нашу увагу привернув, в першу чергу, саме фрагментарний характер поезій Гері Снайдера. На структурно-семантичному рівні це передається через велику кількість еліптичних конструкцій, граматично незавершених та неповних речень, а також через наявність структурно обірваних поетичних рядків. Образи постають мов спалахи, некеровані потоки свідомості, що схоплюють окремі конкретні миті буття і передають їх у безпосередній невпорядкованій первинності сприйняття, без штучної систематизації та осмислення. Як наслідок, слова втрачають однозначність лінійного тлумачення і набувають нечуваної повноти та багатоголосної множинності значень. Виникає стійке відчуття, що за образами, що знаходяться на поверхні, приховані десятки інших більш тонких та глибоких відтінків буття, осягнути які можна, лише навчившись читати та бачити поза межами слів, просторів та рядків поетичного твору. І саме цю неповторну множинність образів оригінальних творів, пов’язану з високою поетичною майстерністю та особливим світовідчуттям самого Гері Снайдера, нам було досить непросто зберегти та вірно передати у перекладі. Для прикладу можна навести поезію Гері Снайдера “On Top” та наш варіант її українського перекладу:

On Top

*All this new stuff goes on top
turn it over; turn it over
wait and water down
from the dark bottom
turn it upside out
let it spread through
Sift down even.
Watch it sprout.*

A mind like compost [2, с. 299].

Нагору

*Весь цей новий мотлох спливає нагору
повертай його, повертай
зачекай і змий до низу
із самого темного дна
виверни його
дай йому розповсюдитися
Навіть просіятися вниз.
Дивись як він зростає.*

Розум як компост [4].

На перший погляд, дана поезія може здатися досить простою та такою, що не викличе жодних сумнівів та труднощів в процесі перекладу, адже в ній всього лише дев’ять коротких рядків, відсутні складні граматичні конструкції, немає специфічної лексики або складних стилістичних прийомів. Але це – лише перше і доволі хибне враження. Насправді, питання щодо варіантів перекладу виникають вже під час передачі першого рядка, в якому досить непросто дібрати влучний український еквівалент багатозначного англійського іменника *stuff*, який виступає носієм чи не головного образу усєї поезії, в наслідок чого, його вірна передача задає певний напрям розуміння та тлумачення усіх подальших образів. Справа в тому, що майже повна відсутність крапок, ком та великих літер, які б хоч якось відмежовували образи один від одного, значно ускладнює інтерпретацію окремих слів та словосполучень у даному вірші, адже не до кінця зрозуміло з якими іншими словами та словосполученнями вони змістовно та стилістично поєднуються. Як наслідок, кожен читач та перекладач робить свої власні семантико-стилістичні акценти, які призводять до різних варіантів перекладу одних і тих самих рядків оригінальної поезії. Для підтвердження цих наших тверджень, хочемо навести ще два варіанти перекладу даної поезії Гері Снайдера, один – українською мовою у виконанні Юрія Андруховича, інший – російською у виконанні одного з перекладачів, що працювали над створенням *Антології поезиї битників*, що вийшла в Москві у 2004 році під редакцією Галини Андрєвої:

УГОРУ

*Усе нове підноситься вгору
обертай його обертай
вчекай і пролий його звідти
з темного дна
покрути всередині
просій ситом
Униз.
Дивись на паростки.*

Розум це як добриво [1; с. 160].

НАВЕРХ

*Все это новое всплывает на поверхность
толкай обратно и топи его, топи
жди и растворишь
с темного дна
выверни наизнанку
дай воде разлиться
Отсей все зерна.
И смотри на всходи.*

Сознание, подобное земле [2; с. 299].

Як ми бачимо, образи у наведених перекладах дещо відрізняються один від одного. Досить нейтральний в емоційному сприйманні рядок оригінальної поезії “*turn it over, turn it over*” набуває яскраво вираженої негативної модальності в російському варіанті перекладу “*толкай обратно и топи его, топи*”, адже дієслова “штовха-

ти” і “топити” в культурах слов’янських народів мають стійку конотацію з певним зовнішнім насиллям. Також в російському перекладі відбувається зміна об’єкту, на якого спрямована певна дія, у рядку “*жди и растворишь*”, в той час як в оригіналі елемент спонукального речення “... *water down*”, відноситься скоріше до слова “*stuff*”, ніж до людини, до якої звертається автор у цьому творі. І це ще не всі неточності та розбіжності у сприйнятті образів оригіналу та перекладів. Так, наприклад, в українському варіанті взагалі відсутній рядок “*let it spread through*”, який в оригіналі має не останнє значення для розуміння загального, цілісного образу поезії. Неоднозначним виявилось також тлумачення поняття “*compost*”, яке за словником має досить вузьке та конкретне значення і вживається по відношенню до саме органічних добрив. На наш погляд, даний акцент на *органічності* добрива є досить важливим для вірного сприйняття образу всієї поезії, адже відомо, що сам Гері Снайдер надавав великого значення тому, який вплив має природа на духовний розвиток та життя кожної людини.

Взагалі ж, варто зазначити, що справжнє розуміння того, про що саме йде мова у цьому вірші, і що ж криється під образною багатозначністю іменника “*stuff*”, приходить до нас майже у самому кінці поезії, в його останньому рядку у вигляді слова “*mind*”, яке нашо́вхує на думку про те, що таємничо неоднозначне слово “*stuff*” може символізувати ніщо інше як наші думки. Але, знову ж таки, залишається не до кінця зрозумілим, хороші це думки, чи погані, і що ж таки з ними треба робити ... Тому, на наш погляд, найкращим варіантом перекладу поезій Гері Снайдера є саме максимально точна, майже дослівна передача усіх структурних та семантичних одиниць його творів за допомогою максимально близьких українських еквівалентів, які б зберігали у перекладі ту ж саму оригінальну неоднозначність тлумачення зображених образів.

Література:

1. Андрухович Ю. І. День Смерті Пані День. Американська поезія 19650-60х років у перекладах Юрія Андруховича / Ю. І. Андрухович. – Харків : Фоліо, 2007. – 207 с.
2. Антология поэзии битников : [Пер. с англ. / Сост. Галина Андреева]. – М. : Ультра. Культура, 2004. – 784 с.
3. Плеханова И. И. Лирика Гери Снайдера – построчник поэзии бытия [Электронный ресурс] / И. И. Плеханова. – Режим доступа : www.garysnyderpoems.com/about
4. Сучасна Американська Поезія [Електронний ресурс] / Ганна Скалевська. – Режим доступу : http://arttranslation.usoz.ru/index/poeziji_geri_snajdera/0-4
5. VanSpanckeren K. Outline of American Literature / Katherine VanSpanckeren. – Published by the United States Department of State, 1994. – 177 p.